

СУСПІЛЬНІ ІНСТИТУТИ ЯК МАЙДАНЧИК ДЛЯ ОСВІТНЬОЇ ТА ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

О.В. Пришко, І.Я. Щупак

Україна, м. Дніпропетровськ, Український інститут вивчення Голокосту «Ткума», Музей
«Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні»

За останні два десятиліття у нашій країні відбулися значні зміни, що торкнулися усіх сфер життя суспільства. У тому числі, кардинально змінилося освітнє поле. Все більш затребуваними стають форми дистанційної та неформальної освіти.

У простір «високої культури», де формуються смисли і цінності, приходять нові агенти – суспільні інститути, які розробляють різні освітні програми.

Однією з таких інституцій нового покоління є Український інститут вивчення Голокосту «Ткума» («Відродження»). «Ткума» широко відома в Україні та далеко поза її межами завдяки виданим науковим монографіям та навчальним посібникам, проведеним науковим конференціям та освітнім семінарам, присвяченим історії євреїв України, Голокосту, проблемам міжнаціональних відносин тощо. Важливим досягненням «Ткуми» є створення Музею «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні».

Інститут «Ткума» працює за декількома напрямками: науково-дослідницькі програми; освітні програми та просвітницька діяльність; видавництво наукової та навчально-методичної літератури з історії євреїв України та Голокосту.

Як науковий центр вивчення Голокосту, «Ткума» проводить міжнародні наукові конференції, видає наукову літературу (монографії, науковий журнал, збірники документів і спогадів та ін.), здійснює важливі дослідницькі проекти.

Важливе місце в наукових розвідках «Ткуми» займає вивчення теми Праведників народів світу, механізму нацистського «остаточного вирішення єврейського питання» на території окупованої України, проблематики міжнаціональних відносин в період Другої світової війни, опору нацистському геноциду та ін.

Важко переоцінити вагомість видавничої діяльності Інституту «Ткума». Унікальним є досвід «Ткуми» із підручникотворення. Шкільні підручники історії, створені співробітниками «Ткуми», перемогли на Всеукраїнських державних конкурсах і видані тиражами в сотні тисяч примірників; за ними вчиться кожен третій школяр України. Мало

не кожен учитель мав нагоду працювати із підручниками, які написав директор «Ткуми» д-р Ігор Щупак («Всесвітня історія. 11 клас», «Всесвітня історія. 10 клас», «Всесвітня історія. 9 клас.», «Всесвітня історія. 6 клас»).

Серед наукових публікацій, що готуються Інститутом «Ткума» до видання – чергові випуски наукового журналу «Проблеми вивчення Голокосту» та збірки спогадів «Відродження пам'яті», монографії з історії Голокосту в Україні, феномену Праведників народів світу, наукові дослідження з регіональних аспектів Голокосту, збірки документів та фотографій тощо.

Інститут «Ткума» має великий досвід освітньої роботи з вчителями, учнями шкіл, студентами університетів. Спільно з Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, обласними інститутами післядипломної педагогічної освіти організована система семінарів на курсах підвищення кваліфікації для вчителів.

Тісні міжнародні зв'язки Інституту дозволяють залучати до освітніх заходів відомих вчених з закордону. До прикладу, нещодавно відбувся семінар для вчителів суспільних дисциплін, які проходили курси підвищення кваліфікації в Дніпропетровському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти (ДОШПО). Програма семінару включала доповідь професора Пола Левіна (Швеція) з подальшим обговоренням.

Вчителі історії беруть активну участь у наукових проектах Інституту. Зокрема, ми щоразу запрошуємо їх долучитися до наукових конференцій, де вчителі можуть безпосередньо спілкуватися із вченими.

Також увагу вчителів привертає Міжнародний конкурс творчих робіт школярів, студентів та вчителів «Уроки війни та Голокосту – уроки толерантності», котрий щорічно проводить Інститут «Ткума». Безперечним плюсом конкурсу «Ткуми» є відсутність рамок, якими зазвичай організатори обмежують учасників за формою і змістом роботи. На розгляд можна подавати науково-дослідні роботи з гуманітарних та суспільних дисциплін, пошукові роботи, творчі роботи (есе, вірші, малюнки та ін.), а також методичні розробки.

Цікавими також є й інші проекти, що їх Інститут «Ткума» проводить для школярів та студентів. Зокрема, це Дебатний турнір старшокласників та Міжнародний міжрелігійний молодіжний семінар «Ковчег».

З відкриттям Музею «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні» з'явилися принципово нові можливості для реалізації мети і завдань Інституту «Ткума».

Наразі гостро стоїть питання суспільної значимості більшості традиційних соціальних інститутів у нових реаліях. Музей тут не є винятком. Те, навіщо перш люди зверталися до музеїв (а це в першу чергу артефакти і інформація), надає Інтернет, а цінність оригіналу є незаперечною перевагою в основному для фахівців (та й поняття дійсності сьогодні сильно дискредитоване). Наш Музей – музей нової епохи, котрий перш за все є банком знань, інформації, та зараз стає своєрідним банком ідей.

Інститут «Ткума» на базі Музею «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні» здійснює нові науково-просвітницькі проекти, що вже зарекомендували себе серед широкого загалу у м. Дніпропетровськ та поза його межами. Зокрема, це Недільний університет та Дніпровський історичний клуб.

Недільний університет – це щомісячні заняття з найбільш цікавих і важливих питань єврейської історії в контексті історії України та всесвітньої історії, які проводяться кожен третю неділю місяця. На 2012/2013 рр. були заплановані лекції-бесіди та «круглі столи» на різні теми, які дозволяють зрозуміти витоки ксенофобії, передумови Голокосту, а також розібратися у причинах релігійних протистоянь.

Проводять заняття наукові співробітники Інституту «Ткума», а також історики, філософи, політологи, релігієзнавці з України та інших країн світу. Недільний університет збирає різноманітну аудиторію – різного віку, професій і конфесій. У середньому на заняття приходять близько 100 слухачів.

Дніпровський історичний клуб – це ще один проект Інституту «Ткума», який здійснюється на базі Музею «Пам'ять єврейського народу і Голокост в Україні», у співпраці з Інститутом суспільних досліджень. Історичний клуб був створений як майданчик для зустрічей професійних істориків і тих, хто цікавиться історією, для неформального спілкування. На кожне засідання клубу запрошуються відомі вітчизняні та зарубіжні дослідники.

В рамках проекту вже відбулися засідання клубу з проф. Владиславом Гриневичем, проф. Іваном Патриляком, проф. Ярославом Грицаком та Віталієм Нахмановичем.

Проект привертає увагу істориків, викладачів, студентської молоді та інтелектуальної еліти міста. На засідання клубу приходить від 30 до 300 осіб.

Зрештою, і сам Музей є ефективним осередком навчання. Експозиція музею дає змогу з найбільшим ефектом використати ілюстративний матеріал для глибокого засвоєння уроків історії як у науковому, так і у виховному сенсі.

Музей «Пам'ять єврейського народу і Голокост в Україні» покликаний відображати глибину трагедії Голокосту, а також ту дивовижну й багату єврейську цивілізацію, яка майже повністю була знищена; без розповіді про те, які духовні та матеріальні цінності були створені єврейським народом на українській землі неможливо уявити і масштаби втрат, нанесені Катастрофою.

Історія євреїв України розглядається в контексті всесвітньої історії. Музей розкриває найважливіші, вузлові явища та події історії євреїв України, трагічною кульмінацією якої був Голокост. Разом з тим, відповідно до принципів толерантності, з урахуванням методологічних підходів провідних музеїв світу (Меморіальний музей Голокосту в Вашингтоні, США, та ін.) в Музеї «Пам'ять єврейського народу та Голокост в Україні» згадані в історичному контексті головні трагедії XX століття в Україні (поряд з Голокостом – Голодомор українського народу 1932–1933 рр., українсько-польський конфлікт 1943 р. та депортація кримських татар), а також наведені приклади геноциду у світі (перш за все – вірменський геноцид 1915 р., а також геноцид в Камбоджі в 1975–1979 рр., в Руанді та ін.) Це сприяє реалізації важливого меседжу Музею – «Чужого болю не буває».

Важливою відмінністю Музею є те, що він знаходиться на українській землі, і особлива увага приділяється українсько-єврейським відносинам.

Для зручності використання екскурсії по Музею, як важливої частини навчально-виховного процесу, розроблено систему тематичних екскурсій («Юдаїзм та єврейська традиція»; «Євреї в Російській імперії та СРСР на початку XX ст.»; «Нацистська ідеологія проти людства і людяності»; «Нацистський геноцид у період Другої світової війни: гетто, концтабори, центри знищення»; «Катастрофа та спротив нацистському «новому порядку» на території України»; «Дилема морального вибору під час війни: байстендерс, колаборанти, Праведники».

Підводячи підсумок огляду освітніх програм, потрібно відзначити, що розвиток освітньої діяльності Інституту та Музею невіддільне від участі їх у вирішенні проблем сучасного суспільства та регіональних територій. У числі цих проблем – подолання недовіри соціуму до установ неформальної освіти, посилення зв'язку між установами формальної і неформальної освіти.